

Köprülü Ailesi

– Mustafa ESER · 02 Eylül 2025

KÖPRÜLÜ AİLESİ

Osmanlı tarihinde bazı aileler devlet teşkilatında uzun süre etkili görevlerde etkili bulunmuşlardır. (Çandarlı vezir ailesi, Timurtaşpaşazadeler) Osmanlı döneminde uzunca bir süre devletteki stratejik görevler aileler üzerinden yürütüldü. Fatih Sultan Mehmed ve sonrasında devşirme vezirlerin etkinliği artınca Türk kökenli bürokrat aileler geleneği sekteye uğradı.

Bürokrat aile geleneğinin sekteye uğramasının tek sebebi elbette ki devşirme vezirlerin etkinliği değildir. Osmanlı bir hanedan devletiydi ve çok uzun bir süre taht mücadeleleri ve isyanlarla uğraştı. Bu meyanda Çandarlı ailesinin bürokrasiden uzaklaştırılmalarının tek sebebi devşirme vezirler değildi. Ailenin son Vezir-i Azam'ı Çandarlı Hali Paşa insiyatif kullanarak Fatih Sultan Mehmed'i tahtan uzaklaştırdı, II. Murad'ı tahta çıkardı. Hem de iki kere. Hatta ilk Yeniçeri isyanının da azmettiricisi olduğu da rivayet edilir.

Oysa devşirmelerin devlet idaresinde Türk kökenli vezirler kadar iddiaları vardı. Çok küçük yaşlarda devşirilerek Enderun'da yetiştirilmeleri dolayısıyla ırk ve aile bağlarının olmayacağı ve kul statüsünde olmaları yüzünden Sultan'a sadakatlerinin daha fazla olacağı mutlaka göz önüne alınmıştır.

Devlette etkin görevlerde bulunan ikinci vezir ailesi olan Köprülü ailesinin fertleri yaklaşık 100 yıl boyunca devlet teşkilatında etkin görevlerde bulunmuşlardır. Mehmet Paşa beş sene bir ay on beş gün, oğlu Fâzıl Ahmet Paşa on beş sene Sadrazamlık yaparlarken, Mehmet Paşanın evlatlığı ve damadı Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın sadrazamlığı dahil edilirse Köprülü ailesi kesintisiz yirmi yedi yıl üç ay sadrazamlık görevini elinde bulundurmuştur. Kara Mustafa Paşa'nın idamını müteakip kesindinin ardından Mehmet Paşanın diğer damadı Abaza Siyâvuş Paşa 1687-1688 yıllarında beş ay dokuz gün sadrazamlık yaptı. Köprülüzade Fâzıl Mustafa Paşa sadrazamlık görevini bir yıl dokuz ay on iki gün yürütürken Mehmet Paşa'nın yeğeni Amcazâde Hüseyin Paşa, 1697-1702 yılları arası dört sene on bir ay on bir gün sadrazamlık yapmıştır.

1710 yılında Sadrazam olan Köprülüzade Numan Paşa'nın sadrazamlığı iki ay iki gün sürmüş ve aileden başka sadrazam çıkmamış ancak Fâzıl Mustafa Paşa'nın oğulları Esad Paşa (ö.1726), Abdullah Paşa (ö. 1735); Abdullah Paşa'nın oğlu Abdurrahman Paşa (ö.1734) ve Numan Paşa'nın oğlu el-Hâc Hâfız Ahmet Paşa vezir olarak önemli görevlerde bulunmuşlardır.

XVII. yüzyılın ortalarından XVIII. yüzyılın ikinci yarısına kadar Köprülü ailesine mensup olanların yaklaşık yüz yıl boyunca yönetimde etkin oldukları görülmektedir. Osmanlı tarihindeki ikinci büyük vezir ailesi Köprülü ailesidir. Köprülü ailesinin fertleri-kesintili olarak- 62 yıl vezir ve Sadrazam olarak devletin en üst düzeyinde görev yapmıştır. Devlet görevinde oldukları zaman diliminde Osmanlı Devleti çalkantılı zamanlarını yaşıyordu. Bilhassa mali konulardaki sert uygulamaları yüzünden çok düşmanı olan bir aileydi. Köprülü ailesi de selefi pek çok Vezir/Vezir-i Azamlar gibi arkalarında muhteşem diyebileceğimi hayrat ve vakıflar bıraktı. Köprülü ailesinden olan ama her hangi bir devlet görevi İmayan Amca Hasan

Ağa'nın vakıflarını da konuya ekledim.

Köprülü ailesinin isim babası/kurucusu Mehmet Paşa'nın, Arnavut kökenli bir devşirme olduğunda tarihçiler ittifak ederler. 1660 tarihli vakfiyesinde "Arnavud Belğıradı kazâsına tâbi benim vatan-ı aslîm olan Rodnik (Roznik) nâm karye" doğduğunu ifade etmektedir. (Şemseddin Sâmî şu şekilde vermektedir: "Köprülü, Arnavutluk'un Berat sancağına bağlı Timuriçe kazası köylerinden birinde dünyaya gelmiştir.")

Oğlu Fâzıl Ahmet Paşa ise 1678 tarihli vakfiyesinde memleket olarak "vilâyet-i Anadolu'da vatan-ı aslileri olan Köpri dimekle ma'rûf kasaba-i Kedeğra" ifâdesini kullanır. Balkanlar'da "Köprü" ve "Köprülü" adıyla iki belde bulunmaktadır: "Köprü" Niş ile Belgrad arasında Mehmet Paşa'nın hayrat köprü yaptırdığı bir kasabadır. İkinci "Köprü" ise, Hâfız Ahmet Paşa'nın eserlerinin bulunduğu, bugün "Veles" adıyla Makedonya sınırları içerisinde bir kasabadır.

Mehmet Paşanın sarayda yükselmesine Arnavut Kasım Ağa, sadrazam Boşnak Hüsrev Paşa, Arnavut Tabanı Yassı Mehmet Paşa ve Arnavut Kara Mustafa Paşa'nın etkileri olmuştur. Ö zamanlarda Arnavutlar Osmanlı devletinin güvendiği sadık bir toplumdur.

Kendisi de Arnavut olan Koçi Bey, Pâdişâh'a sunduğu raporda, Arnavutlar hakkında şunları dile getirmektedir: "Biri on beş 'kılıc'a denk gelecek kadar cesurdur; en kötüsüne bile Pâdişâh iltifat edip 'dirlik' verse, savaşlarda arslan kesilir."

Vakıf türlerini incelerken Zürrî (Aile vakıfları) vakıfları görmüştük. Zürrî vakıflar istatistiki olarak sayısı az olan vakıflardır. Vakıflarını incelediğimiz zaman Köprülü ailesi vakıfları yarı zürrî vakıflar sınıfına girer. Vakıf hayratlarının çoğunluğu kamu hizmeti veren vakıf iken Mehmet Paşa evlatlarına ücretli vakıf görevleri vererek ölümünden sonra aile fertlerini de düşünmüştür. Bunu yaparken bile paşa vakıflardan aile üyelerinin aldıkları ücrete, günlük belli bir sınırlama getirmişti. Bu meblağ günlük altı yüz elli akçeyi geçmeyecekti.

Mehmet Paşa, vakfından birinci dereceden aile üyelerine bir tahsisat yapmakla kalmamış; onların soyları devam ettiği sürece bu vakıflardan maaş alabileceklerini belirtmiştir.

Köprülü Mehmet Paşa Vakfiyeleri: Köprülü Mehmet Paşa'nın dört farklı tarihte tanzim edilen vakfiyesi bulunmaktadır.

- 1..Ekim 1654 Tarihli Vakfiye: Bu vakfiye Köprülü Mehmet Paşa'nın Köprü (Vezir köprü)'deki vakıflarına ait olup bilinen ilk vakfiyesidir.
2. 4 Şubat 1658 Tarihli Vakfiye Köprülü'nün Bozcaada'daki vakıflarına aittir.
3. 30 Mart 1660 Tarihli Vakfiye: Köprülü Mehmet Paşa'nın Varat, Hekimhan ve İstanbul

dışındaki tüm vakıflarının hükümlerini ihtivâ eder.

4. 28 Temmuz-6 Ağustos 1661 Tarihli Vakfiye: Yukarıda sözü edilen Köprülü Mehmet Paşa'nın tüm vakfiyelerinin hükümlerini içerir.

5. Fâzıl Ahmet Paşa Vakfiyesi: 18 Nisan 1678 tarihli olan bu vakfiye; Fâzıl Mustafa Paşa, ağabeyi Fâzıl Ahmet Paşa'nın vefatından sonra, eksik kalan vakıflarını tamamlamış ve bu vakfiyeyi düzenlemiştir.

6. Ayşe Hanım Vakfiyeleri: Ayşe Hanım'ın dört farklı tarihte düzenlenmiş vakfiyesi bulunmaktadır.

Vakfiyelerin tümünün konusu onun Köprü'de yaptırdığı vakıflarla ilgilidir.

7. 10 Mayıs 1671 Tarihli Vakfiye.

8. Tarihsiz Vakfiye: Sûretin sûreti olan bu vakfiye 1671 tarihli vakfiyenin bir zeyli gibidir. Zîrâ bu vakfiyede, 1082/1671'e kısa bir ilâve yapılmıştır.

9. Ğurre-i Recep 1102/31 Mart 1691 Tarihli Vakfiye.

10. Nisan 1696 Tarihli Vakfiye.

11. Numan Paşa Vakfiyesi: 16 Aralık 1716 tarihli vakfiye, Numan Paşa'nın, dedesi Köprülü Mehmet Paşa'nın vakıflarının gelirlerinden karşılanmak üzere Kıbrıs'ta kurduğu vakıfları konu edinir.

12. Abdullah Paşa Vakfiyesi: 24 Mart 1721 tarihli vakfiye yirmi dört varaktır.

13. el-Hâc Hâfız Ahmet Paşa Vakfiyeleri: Hâfız Ahmet Paşa'nın altı farklı tarihte tanzim edilmiş vakfiyesi bulunmaktadır. 21 Mayıs 1737 Tarihli Vakfiye, Hâfız Ahmet Paşa'nın Kuzguncuk Vakıflarıyla ilgilidir.

Ocak-Şubat 1745 Tarihli Vakfiye, Hâfız Ahmet Paşa'nın

Kandiye'deki vakıfları hakkında bilgi vermektedir. Ekim 1754 Tarihli Vakfiye, Hâfız Ahmet Paşa'nın

Belgrad'daki vakıflarını konu edinir. Temmuz-Ağustos 1758 Tarihli Vakfiye, Hâfız Ahmet Paşa'nın

Kandiye'deki vakıfları hakkında bilgi verir. Ekim 1758 Tarihli Vakfiye, Hâfız Ahmet Paşa'nın İstanbul'da Köprülü Kütüphânesi'ne bağışladığı kitapların isimlerini ihtivâ etmektedir. 16 Mart 1767 Tarihli Vakfiye, Hâfız Ahmet Paşa'nın Köprülü/Veles'de tesis ettiği vakıflar anlatılmaktadır.

14. Mehmet Âsım Bey Vakfiyesi, 19 Ramazan 1228/15 Eylül 1813 tarihli olup on sekiz varaktır.

Köprülü ailesinin Türkiye'de-İstanbul, İzmir, Bilecik, Çanakkale, Karabük, Amasya, Samsun, Tokat, Malatya ve Diyarbakır- şehirlerinde vakıfları bulunmaktadır. Ailenin Türkiye dışında da- Romanya, Makedonya, Yunanistan, Sırbistan, Slovakya, Ukrayna ve Suriye- vakıfları bulunmaktadır. Bunların dışında Arnavutluk, Cisri suğur ve İdlîb te de hayratları vardır.

(KÖPRÜLÜ MEHMET PAŞA(ö.1661)

Köprülü ailesi Osmanlı devletinin sıkıntılı zamanlarında sadaret görevinde bulundu. Köprülü'nün sadrazamlığında önce 1655 senesine kadar, Osmanlı ordusu zayıflamış; içte süren karışıklıklar, devlete güç kaybettirmişti. Dönemindeki hâdiseleri yorumlayan Mehmet Halîfe, mazlumların âhını işiten Allah'ın, Köprülü gibi merhametsiz birini ve onun keskin kılıcını, bu zâlimlerin vücutlarını yeryüzünden kaldırması için gönderdiğinden bahseder. Bu arada Köprülü'nün, I. Mustafa (1617-1623), Genç Osman (1618-1622), IV. Murat (1623-1640), İbrahim (1640-1648) ve IV. Mehmet (1648-1687) zamanlarında yaşanan felaketleri görerek oldukça tecrübe kazanmış olduğuna dikkat çeker.

Mehmet Halîfe, Köprülü'nün sert tedbirleri sayesinde, Osmanlı topraklarında eşkiyânın her birinin "arşın iken kedi, yılan iken karınca" olduğunu belirtir. Öte yandan Köprülü devlet otoritesini tesis ederken, uygulamaya koyduğu idamlara ve verdiği cezalara gelen tepkileri hafifletmek adına, kararlarına dîni bir destek bulma gereği de duyuyordu. Bunun içinde kendi görüşlerine destek verecek kişileri şeyhülislâmlık makamına getiriyordu.

Bu çerçevede Köprülü, Seydî Ahmet Paşa'yı idam ettirme gerekçesini Yeniçeriler nezdinde büyük etkisi olan Hacı Bektaş postnişini Kara Hasanzâde Koca Hüseyin Ağa'ya açıklarken, Seydî Ahmet Paşa'yı vezir yapmak isteyenlerin dertlerinin din ve devlet olmadığını kesin olduğunu ifade ederek, kendi merâmını, Benim maksadum dîn ü devlet hizmeti uğrunda bu âhir ömrümde bezl-i can itmektür" ifadeleriyle ortaya koyuyordu.

İsmail Hâmi Danişmend'e göre, Köprülü, Kuyucu Murat Paşa'dan (1606- 1611) sonra, Anadolu Türklüğünü en fazla ezen kişidir. Köprülü'nün İsmail Paşa gibi bir zâlimi, Anadolu insanının başına belâ ederek, bir sene boyunca Türkleri kırdırması, millî tarihin hiçbir zaman affedemeyeceği bir olaydır. Danişmend'e göre Köprülü, kendisine rakip olabileceklerin ötesinde, oğlunun karşısına çıkabilecek, onun yerine geçebilecek tüm devlet ve siyaset adamlarını da idam ettirmişti. Hele düşmanlarının bile hayranlık duyduğu Girit serdârı Deli Hüseyin Paşa'yı idâm ettirmesi, fecî bir hâdisedir. Diğer taraftan, mazlûmların mallarını müsâdere etmek sûretiyle de sadâretinde büyük bir servet edinmiştir. Danişmend, eserinde, "kelle uçurmaktan ve ocak söndürmekten başka bir siyaset bilmeyen câhil Köprülü'nün Bozcaada ve Yanova muzaffariyetinin şans eseri" olduğunu vurgularken, otuz altı bin kişiyi katletmesi nedeniyle de onu "lekeli" ve "hûnhâr" olarak vasıflandırmaktadır. Diğer taraftan, Enderûn'da yetişmiş ve en yüksek makama kadar yükselmiş birinin okuma yazma bilmemesi mümkün değildir. Enderûn'da yetenekli gençlere Türkçe, Arapça ve Farsça dersleri verilmekteydi.

Özetle, Köprülü Mehmet Paşa, beş sene bir ay on beş gün süren sadâreti süresince, ne kadar eşkıyâ varsa bunları, makamına ve gücüne bakmadan ortadan kaldırmış; Anadolu'yu Celâlîler'den temizlemiştir. Ne var ki, bunu yaparken yukarı da söz edildiği üzere Gazi Hüseyin Paşa ve Seydî Ahmet Paşa gibi iki büyük komutanı öldürtmesi, kendisini takdir edenlerin bile üzüntü duymalarına neden olmuştur.

Mehmed Paşa aslında sadrazamlık husûsunda çok istekli değildi. Sadrazam olmasını sadece halk garipsememiş; yakınları da bu duruma şaşırılmışlardır. Köprülü'de makam hırsının olmadığını gösteren bir başka olay da şöyledir:

(Silâhdâr Siyâvuş Mustafa Paşa, Şam vâlisi iken Girit'e göndermesi gereken askerleri göndermemiş; bunun üzerine görevden alınarak Maraş'a atanmış; yerine Murtaza Paşa gönderilmişti. Ancak Mustafa Paşa atamayı kabul etmeyerek halkı örgütlemiş, Şam'da kalmak istemiştir. Bu nedenle suçlu bulunan Mustafa Paşa'nın affedilmesi için, sarayda girişimler başlayınca, Köprülü, Pâdişâh'a "Benim umûrumu gayriler ifsâd edince iş bitmez" deyip sadâretten istifa etmek istemiştir. Köprülü, devletin çıkarları söz konusu olduğunda yabancı elçilere dahi şiddetle davranmaktan geri durmamıştır. Köprülü Mehmet Paşa, aldığı tedbir ve uyguladığı şiddet politikasıyla Osmanlı Devleti'ne yeni bir güç kazandırmayı başarmış ve böylece gerilemeyi durdurmuştu denilebilir. Onun zamanında sınırlarda âsâyîş sağlandığı gibi, ekonomi de düzelmişti. Tarhuncu Ahmet Paşa'nın (1652-1653), mâliyyeye çekidüzen verdiği dönemde, gelirler 14.503, giderler 16.400, açık 1.900 keseden ibâretti. Buna karşın Köprülü zamanında, gelirler 14.531, giderler 14.840, açık da 300 keseden biraz fazlaydı. Köprülü, hazinedeki sıkıntı nedeniyle, maaşların hepsini teftiş ettiriyor; hem vakıflardan hem de başka yerlerden ücret alanların maaşlarından birini kestiriyor, bunun büyük bir kısmını hazineye gelir olarak kaydettikten sonra iki-üç akçelik kısmını da bir başkasına tahsîs ediyordu. Özellikle Naîmâ onu devleti içinde bulunduğu zor durumdan çıkararak, refah ve huzuru sağlayan büyük bir devlet adamı olarak görür.

Köprülü Mehmed Paşa hayır eserlerinin çokluğu ile dikkati çekmektedir. Bozcaada Venedikliler'den kurtarıldıktan sonra tahribata uğramış olan Mıhçı Camii ve Muallimhânesi Köprülü tarafından yeniden inşa edilmiştir. Ayrıca adada mescid ve mektep de yaptıran Köprülü bunlar için hamam, dükkânlar, yel değirmenleri ve han vakfetmiştir. Bunlardan başka Yanova'da, Rudnik'te, Turhal'da, Vezirköprü'de, Lefke'de, Şam eyaleti-Cisrişugür'da, Gümüştacıköy'de, Bolu sancağı-Taraklı kasabasında, Erdel- Arad kasabasında hanlar, camiler, mescidler, mektepler, çeşmeler gibi hayır eserleriyle, Macaristan'da Körös nehri üzerinde değirmen yaptırmıştır. Bunlara gelir sağlamak üzere Limni, Yanova, Köprü, Osmancık, Merzifon, Akhisar, Bilecik ve başka yerlerdeki mülk köylerinin bütün resimleriyle hâsılatını vakfetmiştir. Vezirköprü'de su yolu, Hendek ile Sapanca arasında uzun bir köprü ile Hakim Hanı ve Antalya'da vakıfları da bulunmaktadır. Zevcesi Ayşe Hanım adına Vezirköprü'de bir de çeşme inşa ettirmiştir. İstanbul'da inşasını başlattığı külliye'nin bazı bölümleri daha sonra oğlu Fazıl Ahmed Paşa tarafından yaptırılmıştır.(DİA)

Belgelerden anlaşıldığına göre Köprülü tek eşlidir. Eşi Ayşe Hanım'dan üç oğlu ve üç kızı dünyaya gelmiştir. Bunlar Fâzıl Ahmet, Fâzıl Mustafa, Ali, Fatıma, Hatice ve Saliha'dır. Ayrıca Köprülü'nün kendi vakfiyelerinde bahsetmediği; ancak yeğeni Amcazâde Hüseyin Paşa'nın vakfiyesinde ismi geçen Emine adlı bir kızı daha vardır.

Köprülü Mehmet Paşa, kendisinin yetişmiş olduğu Enderûn'un bir parçası olan "Küçük Oda" ve "Büyük Oda" zümresine, vefanın bir gereği olarak, İdlübü's-Sügra Köyü'nde kendi vakfı sabunhanelerden gelen mahsulden her sene Şaban ayında bin iki yüz vukiyye (1.200) göndermektedir. Sabunların taşınma masrafları dahi Köprülü'nün vakıf bütçesinden karşılanmıştır.

Su yolları

Köprülü Mehmet Paşa, elimizdeki mevcut haritaya göre sur dışından başlayarak Edirnekapi'dan kendi medresesine kadar ulaşan suyolları yaptırmıştır. İstanbul'un önemli su kaynaklarından biri olan bu yollar, vakfın bütçesinden ve sudan yararlanan kişilerin katkılarıyla gerektiğinde tamir edilmiştir. 2 Ocak 1860 tarihli belgeye göre, bu yolların tamiri için gerekli olan meblağ, sudan faydalanan kişilere taksim edilmiştir. 29 Mayıs 1872 tarihli bir başka belgeye göre, suyollarının kırk bin kuruş (40.000) masrafla tamir edileceği anlaşılmış; bunun altı bini (6.000) sudan istifade eden konak ve hamam sahipleri tarafından karşılanmış; kalan otuz dört binlik (34.000) kısmı evkâf hazinesince temin edilmiştir.

Vezirhan

Evliya Çelebi, Tavuk Pazarı yakınında olan bu hanın (Vezirhan), altı üstlü iki yüz yirmi odalı, yeni ve sağlam olduğundan bahsederken,601 XVII. yüzyıl İstanbul'u hakkında bilgi veren İncicyan, şehrin büyük hanları içinde Vezirhan'ı da zikrederek burayı Köprülü Mehmet Paşa'nın yaptırdığını ve içinde büyük bir sarnıç olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, hanın avlusuna sonradan bir mescid yaptırılmıştır. Mehmet Paşa, hanın arsasını yukarıda zikredildiği üzere parasıyla satın almıştır. Handaki mahzen sayısı yüz sekizdir. Vakfiyesinde bunu açıkça ifade etmektedir. şartıyla yüz elli bin akçeye (150.000) Köprülü Mehmet Paşa'ya satmıştır. Arsayı keşif için giden kişi mimârbaşı Mustafa Ağa'dır; dolayısıyla hanın mimârının da kendisi olması muhtemeldir. Binanın inşâ tarihi, tamir

kitâbesinde 1659-1660 yılını göstermektedir ki bu doğru değildir. Zîrâ arsanın satışının gerçekleştiği tarih, 2 Mart 1661'dir.

14 Ağustos 1850 tarihli gedik ve mutasarrıf defterine baktığımızda handa yüz on altı oda, on üç dükkân görünmektedir. Han'ın giriş kapısındaki kitâbede şu ifâdeler yer almaktadır: "1070 tarihindedadr-ı esbak merhûm Köprili Mehmed Paşa ihyâ-gerdesi olan bu binâ-yı cesîm 1312 senesinde zelzeleden harâbe olmuş iken 1320 tarihinde odabaşı Mustafa Efendi ma'rifetiyle tecdiden ta'mîr idilmüşdür". Oktay Aslanapa, Osmanlı Devri Mimârisi, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1986, A. Vefa Çobanoğlu, "Vezir Hanı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, c. VII, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfının Ortak Yayınları, İstanbul, 1994.

Dâru'l-Kurrâ (Câmi)

Dâru'l-Kurrâ, Kur'ân öğretilen ve hâfız yetiştirilen medreselerin kırâat talimi yapılan bölümlerinin genel adıdır. Bunların bazıları "Kur'ân Kursu"na dönüşerek, varlıklarını devam ettirmişlerdir. Buralarda, Kur'ân öğretiminin yanında "mescid" hüviyetiyle beş vakit namaz da kılınmaktaydı. Nitekim Köprülü vakıflarının mütevellîsi Mehmet Âsım Bey'in XIX. yüzyıl başlarında buraya bir minber koymasıyla, Mescid (Dâru'l-Kurrâ) câmiye çevrilmiştir.

Cemaatin yoğunluğu nedeniyle, Dâru'l-Kurrâ'nın içine sonradan üç katlı ahşaptan bir mahfil yapılmıştır. Mihrâp mermerdendir. Türkçe kitâbede binanın yapılış tarihi 1659 yılını göstermektedir ki bu yanlıştır. Zîrâ söz konusu eser, bu tarihte tamamlanmış olsaydı, Köprülü'nün 1660 tarihli vakfyesinde yer alırdı.

Dâru'l-Hadîs

Hadîs tahsîli için kurulan medreselere "Dâru'l-Hadîs" denilmektedir. Osmanlı döneminde bu kurumlarda hadîs ilminin yanında, tefsir gibi diğer İslâmî ilimler de okutulmuştur. Vakfyesine göre on odalı inşâ edilmiştir. Yatılı eğitim yapılan okulda öğrenciler, odalarda kalmaktadırlar. Daha sonra "medrese" olarak isimlendirilen bu müessese, zamanla birçok defa tamîrât geçirerek günümüze kadar gelebilmiştir. 1914 yılında hâlen öğretime devam edilen Medrese'nin üçü hariçten yirmi dokuz talebesi vardı.

Çeşme ve Sebil

Dâru'l-Kurrâ'nın (Câmi) Peykhâne Sokağı'na bakan yüzündeki çeşme, klâsik tarzda mermerden yapılmıştır. Sivri kemerinin üstünde 1661 tarihli kitâbesinde "Sâhibü'l-hayrât sadr-ı esbak merhum Köprili Mehmed Paşa" ibâresi yazılıdır. Mehmet Paşa Külliyesi'nin bir parçası olarak inşâ edilen Sebil, Çemberlitaş Hamamı'nın karşısında Türbe'nin önünde ve sokak ortasındaydı.

Türbe

Bugünkü Türbe'yi Köprülü Mehmet Paşa yaptırmamıştır. Zîrâ 1661 tarihli vakfiyede, Türbe için tayin edilen görevliler ve ihtiyaçlar için ayrılan tahsîsâtтан, Türbe'nin yapı biçimine bir parça da olsa ulaşabilmekteyiz. Köprülü'nün yaptırdığı türbe, 1755 İstanbul yangınında hasar görmüş bu sıralarda

yenilenmiş olabilir. Ayvansarayî'nin yaptığı tespite göre, Türbe'nin tarihi mescid kapısında yazılıdır: 1631.

KÖPRÜLÜ FAZIL AHMED PAŞA (ö.1676)

1635-36 yılında Amasya'nın Köprü (Vezirköprü) kasabasında doğdu. Köprülü Mehmed Paşa'nın oğludur. On altı yaşından itibaren Ahmed Paşa, Kasım Paşa, Sahn-ı Semân ve Sultan Selim medreselerinde "paşazade" unvanıyla müderrislik yaptı...Daha sonra Halep beylerbeyiliğine tayin edilen Ahmed Paşa, henüz görevinin başına geçmeden merkeze çağrılarak İstanbul kaymakamlığına getirildi. Ancak iki ay kadar sonra babasının rahatsızlanması üzerine Edirne'ye gitti ve önce sadâret kaymakamı oldu, babasının vefatı üzerine de vezîriâzamlığa tayin edildi. (1 Kasım 1661)

Babasından iç meseleleri önemli ölçüde halledilmiş bir ülke devralan Ahmed Paşa, on beş yıl süren sadrazamlığı döneminde daha ziyade dış meselelerle meşgul oldu. Bir süre sonra İstanbul'a gelen Ahmed Paşa'nın sağlık durumu iyice ağırlaştı; hatta divan toplantılarına başkanlık edemez hale geldi. İstanbul'dan Silivri'ye kadar deniz yoluyla, oradan de kara yoluyla Edirne'ye giderken Çorlu-Karıştran arasındaki Karasinit köyü civarında bulunan Karabiber Çiftliği'nde 3 Kasım 1676 gecesi vefat etti.

Dönemin şairleri tarafından zafer ve fetihleriyle ölümüne tarihler düşürülen Ahmed Paşa'nın 1000 kese akçesi İç Hazine'ye alınmıştır.

Aralıksız on beş yıldan fazla sadâret makamında kalan Köprülüzâde Ahmed Paşa bu sürenin yaklaşık dokuz yılını cephelerde geçirmiş ve genellikle başarılı olmuştur. Yerli ve yabancı tarihçiler tarafından itidalli, müsamahakâr, sabırlı, azimli, ileri görüşlü; ilmin ve alimlerin, sanatın ve sanatçıların hamisi; babasının aksine yumuşak kalpli, dindar, adil, rüşvet düşmanı, zeki, cömert, istişareye önem veren ve en yaygın olarak da kendisine lakap olarak verilen "fâzıl" bir kişi olarak anılır. Özellikle fıkıh ve felsefe alanında derin bilgisi olduğu da belirtilir. İcâzetli bir hattat olduğundan da söz edilen Ahmed Paşa babasının vasiyeti üzerine Anadolu'daki vakıflar, Rumeli'de yarım kalmış içtimaî ve dini müesseselerle İstanbul Çemberlitaş'taki tesisleri tamamlamıştır. İpşir Mustafa Paşa ve hanımı Ayşe Sultan'dan intikal eden Çemberlitaş'taki konağının yanında yaptırdığı kütüphanesine değerli kitaplar vakfetmiştir. Uyvar'da, Kandiye'de ve Kamanıçe'de camileri ve vakıfları, İzmir'de inşası sonradan tamamlanmış bir hanı vardır. Kandiye'deki camisinde de bir kütüphane tesis eden Ahmed Paşa'nın her seferi için müstakil eserler yazılmıştır. DİA)

MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA (ö.1683)

(Kara Mustafa Paşa Köprülü ailesinin bir ferdi değildir. Ancak Köprülü Mehmed Paşa'nın himayesinde yetiştiği ve aynı geleneği temsil ettiğini düşündüğüm için buraya aldım.)

1634-35 yılında Merzifon'un Marınca (bugünkü Karamustafapaşa) köyünde doğdu. Babası Oruç

Bey adında bir timarlı sipahidir. Babasının şehid düşmesi üzerine dört yaşında yetim kalınca o sırada Amasya sancak beyi bulunan ve babasının dostlarından olan Köprülü Mehmed Bey'in (Paşa) himayesinde onun oğullarıyla birlikte iyi bir medrese tahsili olarak yetişti. Fâzıl Ahmed Paşa'nın hastalığı süresince ona vekalet etti. Ölümü üzerine de 5 Kasım 1676'da sadrazam oldu.

Kara Mustafa Paşa'nın sadrazamlığı döneminin asıl önemli hadisesi Osmanlı Devleti tarihi için bir dönüm noktası olan Viyana Kuşatmasıdır. 25 Aralık 1683 tarihinde idam edilen Mustafa Paşa'nın vücudu Belgrad'da bulunan sarayın karşısındaki caminin avlusuna, bir başka rivayete göre ise sur haricine defnedilmiş ve başı yahut yüzülen kafa derisi Edirne'ye getirilmiş, bir süre sonra da buradaki Saruca Paşa Camii haziresine gömülmüştür. Yerli ve yabancı araştırmacı ve yazarların hakkında çok sayıda çalışma yaptığı, roman, piyes ve operaya konu olan Mustafa Paşa çağdaş gözlemciler tarafından bedenen güçlü, kaba görümlü, soğuk kanlı ve mağrur görünümlü biri olarak nitelenir. Batı'da "Kara", Türkiye'de "Merzifonlu", öldürülmesinden sonra ise "Maktul" sıfatlarıyla anılan Mustafa Paşa çeşitli kaynaklarda zeki, vakur, cesur, yetenekli bir asker, iyi ahlâklı fakat çok mağrur, inatçı, ikbal ve şöhrete düşkün biri olarak nakledilir. Kamanıçe, Çorum, Tokat, İzmir ve Halep'te vakıflar kuran Kara Mustafa Paşa hakkında himayesinde bulunan Abdülbâki Arif Efendi tarafından yazılmış kasideler vardır.

İstanbul Çarşıkapı'da Divanyolu caddesi üzerinde inşasının başlattığı medrese, mescid, kütüphane, türbe ve sebilden oluşan külliyesi oğlu Ali Paşa tarafından tamamlanmıştır. Ayrıca yine İstanbul Hocapaşa'da bir mescidi ve hanı, Galata'da (Karaköy) camisi, Kazlıçeşme civarında mescidi ve çeşmesi, Süleymaniye'de çeşmesi, Topkapı surları dışında köşkü ve bahçesi; Eyüp sahilinde yalısı ve bahçesi, Boğaziçi Kuruçeşme'de sayfiyesi vardır. İstanbul dışında memleketi Merzifon'da cami, kütüphane, sıbyan mektebi, han, hamam ve bedesten; Cidde'de han, hamam, cami; Kayseri İncesu'da cami, medrese, kütüphane, hamam ve kervansaray, Edirne'de saray ve çeşmeler yaptırmıştır.

Katlinden sonra 2500 kese nakit parası ile 2000 keselik mücevheratı müsadere edilmiş, ayrıca Belgrad'daki 491 kese tutan serveti asker maaşı ve sefer giderleri olmak üzere yeni serdar Bekrî Mustafa Paşa'ya verilmiştir. (DİA)

KÖPRÜLÜ FAZIL MUSTAFA PAŞA ö.1691)

1637 yılında Amasya'nın Köprü (Vezirköprü) kazasında doğdu. Köprülü Mehmed Paşa'nın oğludur. Dört yaşında iken babasıyla birlikte İstanbul'a gitti. Ağabeyi Fâzıl Ahmed Paşa gibi medrese eğitimi gördü ve özel hocalardan ders aldı.

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın katlinden sonra merkeze çağrılarak Kubbealtı'nda üçüncü vezirliğe getirildi.(Mayıs 1683) Çok geçmeden de yeni vezîriâzam Kara İbrâhim Paşa'nın Köprülü ailesine karşı kininin, padişahın da Köprülüler'e kırgınlığının etkisiyle emekliye ayrıldı. Fakat emekliliği uzun sürmedi. 1685 yılı sonlarında Sakız, birkaç ay sonra Çanakkale Boğazı muhafızlığına tayin edildi. Eylül 1687'de kapıkulu askerlerinin isyanı üzerine İstanbul'a çağrılarak ikinci vezirlikle rikâb-ı hümayun kaymakamlığına getirildi ve isyanın bastırılmasıyla görevlendirildi. İsyanın büyümesi üzerine IV.

Mehmed'in tahttan indirilip yerine II. Süleyman'ın getirilmesinde önemli rol oynadı. Ancak, Köprülüler'e karşı öfkeli olan yeniçeriler tarafından cülus bahşişine karşı olduğu ve zorbaları cezalandıracağı gibi gerekçelerle tehdit edilince Şubat 1688'de Seddülbahir muhafızlığına getirilip İstanbul'dan uzaklaştırıldı. Bu görevinde kısa bir müddet kalan Mustafa Paşa, merkezde ortalığın yatışmasının ardından Mart 1688'de Hanya muhafızlığına tayin edildi. Birkaç ay sonra Kandiye, aynı yılın sonlarında ikinci defa Sakız muhafızı oldu. Bu sırada Avrupa cephesinde Osmanlı kuvvetlerinin mağlubiyetleri, Avusturya ordusunun Balkanlar'a kadar inip Üsküp'e ulaşması, Mora, Arnavutluk ve Sırbistan isyanlarıyla baş edilememesi üzerine başlayan yeni bir sadrazam arayışı, Şeyhülislâm Debbağzâde Mehmed Efendi'nin de tavsiyesiyle Köprülüzâde Mustafa Paşa'ya sadâret yolunu açtı. (25 Ekim 1689) 8 Kasım 1689'da Edirne'ye gelerek mührü alan Mustafa Paşa öncelikle iç meseleleri ele aldı. 19 Ağustos 1691'de ikinci vakti başlayan savaşta merkeze hücum eden Avusturya kuvvetlerine karşı askeri cesaretlendirmek için öne çıkan Mustafa Paşa bir kurşun isabetiyle şehid düştü, bütün aramalara rağmen Mustafa Paşa'nın naaşı bulunamadı.

Kaynaklara göre az konuşan, açık sözlü, dürüst, samimi, basiretli, cesur ve dindar bir kişi olan Mustafa Paşa devletin ihtiyaç duyduğu ıslahatın gerekliliğine inanmış, bu alanda önemli girişimlerde bulunmuş bir devlet adamı özelliği taşır.

İki yılı bile doldurmayan (1 yıl 10 ay) veziriazamlığı dönemine oldukça önemli icraatları sığdırmış, kubbe vezirlerinin sayısını sınırlandırmak gibi merkezî sistemdeki reformları yanında taşrada il idaresinde de yeni uygulamalara girilerek kadılarla nâiblerin hükümlerini ve muhakemelerini kontrol edip suistimale engel olmak, âyan ve halk arasında ahenk kurmak düşüncesiyle her beldede merkezdeki Dîvân-ı Hümayun'a benzer âyan meclisleri oluşturmuştur.

Köprülüzâde Mustafa Paşa'nın bir başka özelliği ilmî faaliyetlerde bulunması, alimleri himaye etmesiydi. Hatta hadis ve lugat dallarında "imâmü'l-hadîs" unvanıyla, devrinin ulemasına İstanbul'da Vefa'daki kütüphanesinde ders verecek kadar ihtisas sahibi olduğu kaynaklarda belirtilir. Bu özellikleri sebebiyle ağabeyi gibi "Fâzıl" sıfatıyla anılan Mustafa Paşa icraatlarında babasının sert politikasını izlememiş, dış politikadaki gelişmeleri yakından takip etmiştir. İstanbul'da Akbıyık Camii meydanında bir zâviye yaptırdığı, ağabeyinin kurduğu kütüphanenin vakfiyesini tamamlattığı bilinmektedir.

KÖPRÜLÜZADE NUMAN PAŞA ö.1719)

1675 yılı civarında İstanbul'da doğdu. Fâzıl Mustafa Paşa'nın oğludur. İyi bir medrese eğitimi gördü, 1691'de babasının ölümünden sonra Köprülü evkafının mütevellisi oldu. Dönemin sadrazamı Çorlulu Ali Paşa tarafından en tehlikeli rakip görüldüğünden bir an evvel başşehirden uzaklaştırılmak istenirken 16 Haziran 1710 tarihinde onun yerine sadrazamlığa tayin edildi. 6 Şubat 1719 tarihinde humma hastalığından Girit'te vefat etti; amcası Fâzıl Ahmed Paşa'nın Kandiye'deki camisinin avlusuna gömüldü. Büyük oğlu Hâfız Ahmed Paşa (ö. 1769) çeşitli yerlerde valilik yapmış ve atalarının kurduğu kütüphaneyi, vakfettiği değerli kitaplarla zenginleştirmiştir.

Görevleri dolayısıyla devletçe kendisine verilmiş olan has gelirlerini almaz, bütün masraflarını babasından kalan mülklerin gelirinden karşılardı.(DİA)

KÖPRÜLÜZADE EL-HAC HAFIZ AHMET PAŞA (ö.1769)

Köprülü el-Hac Ahmet Paşa, Köprülü Numan Paşa'nın oğludur. Dönemin ünlü hocalarının yanında iyi eğitim görmüş ve hatta hüsnü hat alanında icazetname almıştır. 1730'da kapıcılar kethüdası, 1731'de kubbe veziri, 1733'de Vidin muhafızı ve 1738'de de Rumeli valiliği ile Sofya'ya gönderilmiştir. 1740'da Selanik valisi, 1744'te Kandiye, 1746'da ek olarak Girit, Yanya, 1748'de Eğriboz, 1751'de Belgrad, 1752'de Bosna ve 1764'te Halep valiliklerinde bulunduktan sonra 1768 tarihinde Mısır valisi olmuş ve bu görevi yürüttüğü sırada 1769'da Mısır'da vefat etmiştir.

Akıllı, fazıl, olgun ve cesur bir kişiliğe sahip olan el-Hac Ahmet Paşa, özellikle sülüs ve nesih yazıda icazet sahibi, alimleri himaye eden bir kişi olmasının yanında Köprülü Fazıl Ahmet Paşa tarafından İstanbul'da oluşturulan kütüphaneye de birçok kitap bağışlayarak bununla ilgili bir de vakfiye tanzim ettirdiği bilinmektedir. Köprülü aile tarihini de Ahmet Paşa yazdırmıştır.

Köprülüzade El-Hac Hafız Ahmet Paşa, ailenin büyük çapta imar faaliyetlerinde bulunan son üyesidir. Köprülü Yazma Eserler Kütüphanesi'nde Hafız Ahmet Paşa'ya ait beş adet vakfiye bulunmaktadır.

1744 tarihli vakfiye, Paşanın Girit-Kandiye'de babası Numan Paşa'nın mezarı üzerine inşa ettirmiş olduğu türbeyi ve türbede bulunan görevlileri,

1758 tarihli vakfiye Kandiye'de Paşa tarafından tesis ettirilen sebilhane, mektep ve mektepte oluşturulan kütüphaneyi,

1754 tarihli vakfiye Fazıl Ahmet Paşa tarafından Belgrad'da yaptırılan Darü'l-kurra'nın onarımı ve sonrasında vakıfta görev alacak kişileri ve ücretlerini,

1757 tarihli vakfiye Paşa'nın İstanbul'da büyük amcası Köprülü Fazıl Ahmet Paşa tarafından yaptırılmış olan kütüphaneye vakfettiği kitapları ve kütüphane görevlilerinin ücretlerini,

1766 tarihli vakfiye ise Köprülüzade el-Hac Hafız Ahmet Paşa'nın Rumeli valiliği esnasında Paşa Sancağı'nda Köprülü ve Pirlepe Kazalarının ahalilerinin rahat etmeleri için Devetaşı isimli derbent'te yaptırmış olduğu han ile Köprülü Kasabası'nda inşa ettirmiş olduğu mescit ve mektebi havidir.

En son vakfiye ise 1800 tarihli olup kızı Aliye Hanım tarafından Üsküdar Nakkaş Paşa yalısıyla ilgili vakfiyedir. 1800 tarihli vakfiyeyle ilgili doktora çalışması yapan Murat Sayın'ın tespitlerine göre Vakfiye kaydını yaptıran Aliye Hanım'ın ismi ilk vakfiye de geçmemektedir. Vakfiyenin kaydının kabulü ile Aliye Hanım aynı zamanda muris olarak tevliyet hakkını elde etmiş olmaktadır. Bütün vakfiyelerde tevliyet bölümü mutlaka bulunur. Mütevelli vakıf idarecisi olup yaptığı iş karşılığı ücret almaktadır. Vakıf sahipleri tevliyet genellikle sağlıklarında kendi üzerlerinde vefatlarından sonra ise erkek veya koz evlatları ve nesillerine bırakırlar. Vakfın nesli kesilirse tevliyet hakkı ya bir akrabaya veya mahkemenin karar vereceği bir kişiye intikal eder.

Köprülüzade el-Hac Hafız Ahmet Paşa 21 Mayıs 1737 tarihinde kurduğu vakfın her hangi bir yerde kaydı olmadığı için kızı Aliye Hamın tarafından 21 Şubat 1800 tarihinde Anadolu Muhabesebine kaydı yaptırılmıştır.

Vakfiyeye göre Köprülüzade el-Hac Hafız Ahmet Paşa Üsküdar-Kuzguncuk'ta sahibi olduğu Nakkaş Paşa Yalısı olarak tanınan emlakini ve yakınlardaki bahçesini vakfetmişti.

Muhtemelen 7 Temmuz 1872 yılındaki büyük yangında yanmış ve ortadan kalkmış olan Nakkaş Paşa Yalısı'nda 21 oda, (7'si normal oda, 4'ü fevkani oda, 2'si kahve odası, 2'si kebir (büyük) oda, 2'si sağır (küçük) oda, 1'i külhan odası, 1'i Çinili-fıskiyeli oda, 1'i mabeyn odası, 1'i hazine odası) birisi büyük 2 köşk, 3 Divanhane, 4 Su kuyusu, 3 Su havuzu, 10 kenif, 1 yalı, 4 bahçe, 1 abdesthane, 2 Asma kameriye, 2 kayikhane, 1 baklava fırını, 1 suffe, 1 kayık limanı ve 1 avlusu bulunmaktaydı.

Vakfiyeye göre Köprülüzade el-Hac Hafız Ahmet Paşa mevkuf (gelir getirici vakıf mülkü)tan elde edilecek gelirin bir kısmını Medine fukaralarına ve Paşa ile I. Mahmut'un annesi Saliha Sultan tarafından 1732 yılında yaptırılan çeşme görevlisine vakfetmişti. Hafız Ahmet Paşa masraflardan artan paranın ise mütevelliyeye verilmesini şart koşmuştu.

ZfWT Vol. 8 No. 3 (2016) "Zeitschrift für die Welt der Türken / Journal of World of Turks (Türklerin Dünyası Dergisi) "Almanya'da yayımlanan Türklük bilimi / Türkoloji dergisi. KÖPRÜLÜZADE EL-HAC HAFIZ AHMET PAŞA'NIN H. 1150 / M. 1737 TARİHLİ VAKFİYESİ Murat SAYIN Doktora Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı - Kahramanmaraş

AMCAZADE HÜSEYİN PAŞA (ö.1702)

Köprülü Mehmed Paşa'nın küçük kardeşi Hasan Ağa'nın oğludur. 1696 Eylülünde Belgrad muhafızlığına getirildi. Avusturya'ya karşı yapılacak askeri hareket dolayısıyla Belgrad'da toplanan meşveret meclisinde ileri sürdüğü fikirler kabul görmedi; ancak Osmanlı ordusunun Zenta'da yenilmesi ve Sadrazam Elmas Mehmed Paşa'nın şehid edilmesi üzerine, görüşlerinin haklı ve isabetli olduğu anlaşıl原因 olarak 13 Eylül 1697'de sadrazamlığa getirilmesine karar verildi.

7 Eylül'de mühr-i hümayunu padişahıtan teslim alan Amcazade, derhal icraata başlayarak öncelikle barışın sağlanmasına çalıştı. Ancak bu icraatları sırasında II. Mustafa'nın hocası Şeyhülislâm Feyzullah Efendi ile araları açıldı ve onun baskılarına dayanamayarak hastalığını ileri sürüp birkaç defa sadrazamlıktan affını rica etti. Bazı yakınlarının azli ve katli hadiseleri rahatsızlığını arttırınca, nihayet 4 Eylül 1702'de sadâret mührünü padişaha göndererek istifa eden ve Kumburgaz'daki çiftliğine çekilen Hüseyin Paşa, on beş gün kadar süren hastalıktan sonra 22 Eylül 1702'de burada öldü. Cenazesi İstanbul'a getirilerek Saraçhane karşısında inşa ettirdiği külliye içindeki türbesine defnedildi.

Memleketin içinde bulunduğu durumdan haberdar, tedbirli, ileri görüşlü, zamanına göre ıslahatçı bir devlet adamı olan Amcazade Hüseyin Paşa, Mevlevî tarikatına mensuptu. Hayratı arasında bilhassa Saraçhane'deki medrese, mescid, mektep, kütüphane ve sebili bulunan külliyesi anılmaya değer. Ayrıca İstanbul ve Edirne'de çeşmeler, Medine'de Bâbüssağir yakınında bir sebil yaptırmış, devrinin ilim

adamlarını korumuştur.

Amcazade Hüseyin Paşa'nın sadareti zamanında (1697- 1702) dersane-mescid, kütüphane, sıbyan mektebi, on altı medrese hücre ve sebilden ibaret olarak 2580 m²'lik bir alana inşa edilmiş ve kırk yıl kadar sonra bunlara bir de çeşme eklenmiştir. 1700 tarihli vakfiyesinden, külliye'nin daha çok kıraat ve tecvid öğretimi yapmak amacıyla kurulduğu anlaşılmaktadır. Külliye halen Vakıflar Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi olarak kullanılmakta, kütüphanesindeki kitaplar da Amcazade Hüseyin Paşa Kütüphanesi adı altında Süleymaniye Kütüphanesi'nde muhafaza edilmektedir.

AMCA HASAN AĞA VAKFI (KÖPRÜLÜ AİLESİ)

Bünyesinde Kozluca Camii, Kara Hüseyin Köyü camii, medrese, mektep ve çeşme, akar olarak dükkanlar, han, hamam, Varna'daki Debbaghane, Rusçuk ve Devne'deki değirmenlerin vakfiyesine kayıtlı bulunduğu, kardeşi Hasan ağa tarafından kurulan Amca Hasan Ağa vakfının ilginç bir özelliği vakfiyesinin XVIII yüzyıldan itibaren kayıp olmasıdır. Vakfiyesi kayıp olan Amca Hasan Ağa vakfıyla alakalı bir çalışması olan Murat YILDIZ muhakkak ki uzun ve yorucu bir çalışmanın ardından vakıf hakkında bilgiler vermektedir.

Kaynaklarda hakkında yeterli bilgi bulunmayan Amca Hasan Ağa, Sadrazam Köprülü Mehmed Paşa'nın küçük kardeşi ve Veziriazam Amcazade Hüseyin Paşa'nın babasıdır. Dönemlerine damgasını vuran sadrazamlardan birinin kardeşi, birinin babası, Köprülü Fazıl Ahmed Paşa ve Köprülü Fazıl Mustafa Paşa'nın amcasıdır ve muhtemelen Osmanlı taşra bürokrasisinde görevli bir memurdur. Amca Hasan Ağa'nın, kaynaklarda hacı, sofı gibi unvanlarla anılmış ve birçok hayır kurumu vakfetmiş olması, onun dindar birisi olduğuna işaret eder.

Şer'î vakıflar da denilen hayri vakıflar, hiçbir kısıtlamaya tabi tutulmaksızın doğrudan doğruya hayri eser ve amaçlara tahsis edilmiştir. Amca Hasan Ağa Vakfı amaç bakımından hayri bir vakıftır. (medrese, cami, mescit, mektep, imaret, zaviye, kütüphane, misafırhane, köprü, hastane, çeşme, sebil, makber gibi kendisinden aynıyla faydalanılan vakıf kurumlarından meydana gelirdi)

Murat Yıldız'ın tespitlerine göre vakfın ayakta kalan ve günümüzde işlevini yerine getirmeye devam eden tek kurumu Kozluca'daki bu camidir. Gerek okul, gerekse lojmanlar 1960'lı yıllara kadar amacına uygun olarak kullanılmıştır. Caminin doğu tarafında çeşme ve hazire bulunur. Vakıf bünyesinde ücret karşılığı çalışan sayısı sabit olmamakla beraber 16 ile 32 kişi arasında değişmiştir.

Amca Hasan Ağa Vakfı, hem menkul(nakit)hem de gayri menkul vakıftır. Hasan Ağa vakfına pek çok gayri menkul satın alıp bağışladığı gibi, vakfettiği 1700 kuruşluk nakit paranın nemasını da bağışlayarak vakfın zaman içinde gelirsiz kalmasını önlemeye çalışmış ve bunda da muvaffak olmuştur.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI İSLAM TARİHİ VE SANATLARI PROGRAMI OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE VE VAKFİYELERİNE GÖRE KÖPRÜLÜ AİLESİ VAKIFLARI Yusuf SAĞIR DOKTORA TEZİ İZMİR - 2012